

20
19

RAPPORT

Public service – en bastion för vänsterliberaler?

Undersökning av granskningsnämndens
fällningar för opartiskhet 2012-2019

RAPPORT

Public service – en bastion för vänsterliberaler?

01 SAMMANFATTNING	3
02 INLEDNING	4
03 METOD	6
04 RESULTAT	8
05 ANALYS AV RESULTATET	10
06 SLUTSATSER	12
07 KÄLLMATERIAL	13

Rapporten är framtagen av Carl-Vincent Reimers

Sammanfattning

- Denna rapport undersöker den politiska opartiskheten i public service genom att analysera de femtio senaste fällningarna för opartiskhet i granskningsnämnden.
 - Resultatet visar att politik utgör grunden för en fällning för opartiskhet i en minoritet (32 %) av de studerade fallen.
 - Resultatet visar att det finns en stark övervikt för åsikter typiska för GAL (Grön, Alternativ, Frihetlig) i fällningarna som berör politik.
 - Särskilt två frågor sticker ut i fällningarna med politisk grund: Invandringen och synen på Sverigedemokraterna.
-

Inledning

Finns det fog för påståendet att public service brister i opartiskheten över tid genom att vara politiskt vinklade? Den här undersökningen har som syfte att besvara denna fråga, genom att analysera de femtio senaste fällande besluten för opartiskhet i granskningsnämnden.

Opartiskhet är ett för public service uttalat krav som bland annat slås fast i sändningstillstånden. Att public service förmår skildra politiska frågor opartiskt och sakligt utgör också själva grunden för ett brett stöd för public service. Kravet om opartiskhet berör i huvudsak tre saker¹ :

1. Om någon blir klart utpekad och kritiserad ska denne få möjlighet att bemöta kritiken.
2. Kontroversiella ämnen eller händelser får inte behandlas på ett ensidigt sätt.
3. En representant för programföretaget får inte ta ställning i en kontroversiell fråga.

På senare tid har dock denna fråga blivit alltmer känslig. Näringslivets medieinstitut har tidigare kunnat visa hur det förekommer en ekonomisk vänstervridning i hur public service väljer sina problemformuleringar, till exempel vad gäller SVT:s ekonomijournalistik². Samtidigt visade SOM-institutet 2018 att förtroendet för public service den senaste tiden sjunker bland unga och personer som befinner sig till höger på den politiska skalan³.

1. Granskningsnämndens hemsida, hämtat den 20 maj 2019

2. Olin, Mats. "Ett år med SVT:s ekonomijournalistik", Näringslivets medieinstitut, 2017

3. Weissenbilder & Andersson, SOM-institutets public service-mätningar: användning, förtroende och attityder 1986-2017, 2018

Frågan om opartiskhet i public service är inte isolerad till en svensk kontext. I tidskriften Prospect kritiserar den före detta BBC-chefen Mark Demazer det brittiska public servicebolagets agerande i Brexitdebatten. I syfte att garantera ett opartiskt förhållningssätt i sakfrågan gav BBC osakliga argument ett alltför stort utrymme, och bidrog därmed till att upprätthålla en "falsk" balans, menar Demazer. Var gränsen går mellan saklighet och opartiskhet kan därmed vara svårbedömt, vilket fallet med Brexitdebatten visar⁴.

I Sverige är granskningsnämnden för radio och TV den instans som granskar kravet på opartiskhet och saklighet. Vem som helst kan anmäla ett program som man bedömer har brutit i kravet på opartiskhet och programbolagen framhåller gärna granskningsnämndens funktion. Samtidigt genomför inte granskningsnämnden någon utvärdering av hur kravet på opartiskhet står sig över tid, alltså vad fällningarna för opartiskhet beror på från ett år till ett annat. Utvärderingar sker endast av enskilda programinslag. Därför saknas uppgifter om hur väl public service uppfyllt målet om att vara politiskt oberoende under en längre tidsperiod.

4. Prospect, "How Brexit broke the BBC", Mark Demazer, april 2019

Metod

Undersökningen har genomförts genom en kvalitativ analys av de femtio senaste fällande besluten från granskningsnämnden som berör opartiskhet i SVT och SR. Datum för besluten sträcker sig från 2012-2019. Besluten har identifierats genom att begära ut dessa handlingar från Myndigheten för press, radio och TV. I beslutshandlingarna ingår bland annat utdrag från det aktuella programmet, anmälarens och programbolagets yttranden liksom motivering till granskningsnämndens fällande beslut.

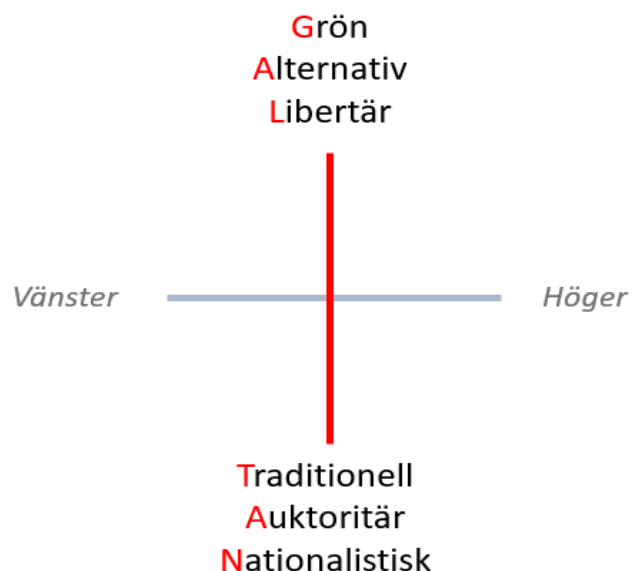
Efter en analys av besluten har dessa sedan kategoriserats efter vilken typ av opartiskhet som är grunden för det fällande beslutet. I materialet har fyra sådana huvudsakliga kategorier identifierats, vilka kommer att förklaras här nedan.

Eftersom det främsta intresset för denna undersökning är den politiska vinklingen har de beslut som befinner sig i denna kategori sedan placerats in på det värderingspolitiska fyrfältsdiagram som moderna statsvetare använder sig av enligt axeln ekonomiskt vänster—höger, liksom GAL-TAN. I denna undersökning används alltså begreppen "vänster" och "höger" i en strikt ekonomisk-politisk dimension, även om dessa begrepp kan inbegripa ett större värderingspolitiskt spektrum.

I kategoriseringen av de politiska besluten har särskild hänsyn tagits till både ämnets karaktär och till granskningsnämndens egna motiveringar för en fällning. Syftet med det är att kunna belägga ett kausalt förhållande mellan ett visst uttalande och ett fällande beslut.

Vänster/höger eller GAL-TAN?

För att bedöma politisk partiskhet krävs ett teoretiskt ramverk för att kategorisera politiska uttalanden. Den traditionella dimensionen av vänster/höger berör främst den ekonomisk-politiska konfliktlinjen i politiken såsom synen på skatter, klass, arbetsrätt och marknadsekonomi.

Under senare tid har dock den politiska spelplanen kommit att ritas om och en allt större del av de politiska frågorna kretsar kring axeln som brukar beskrivas som GAL-TAN där (G)rön (A)lternativ (L)ibertär/Frihetlig står mot (T)raditionell, (A)uktoritär, (N)ationalistisk. GAL-TAN-skalan myntades 2002 av amerikanska statsvetare och har på senare tid kommit att definiera många av vår tids mest politiskt omdebatterade frågor, såsom invandringen, synen på Sverigedemokraterna eller HBTQ-frågor.

Statsvetenskaplig forskning av den svenska partipolitiken visar samtidigt att även om GAL-TAN ökat i betydelse, fortsätter den traditionella höger-vänster-skalan i ekonomisk politik att vara en viktig parallell dimension⁵. I den här undersökningen har därför prövningen av den politiska opartiskheten genomförts efter dessa dubbla konfliktlinjer: dels den ekonomiska konfliktlinjen mellan vänster och höger, dels den nyare konfliktlinjen mellan frihetliga och auktoritära ideal: GAL – TAN.

Kategorier

Politik/Ideologi

Uttalanden/sekvenser av politisk eller ideologisk karaktär som leder till en fällande dom för opartiskhet. Denna kategori är därför det huvudsakliga intresset för denna undersökning. Dessa kan sedan bedömas stå till vänster, höger, GAL, TAN eller inget av dessa. Uttalanden av denna typ behöver ej nödvändigtvis vara partipolitiska.

Företagskonflikt/Ekonomisk tvist

Uttalanden/sekvenser om företag, förening eller annan juridisk person som framstår som partiska. Detta kan både handla om frånvaro av bemötande från ett företag/förening som mottagit värderande omdömen eller uttalanden om ett företag av en programdeltagare/programledare.

Personkonflikt

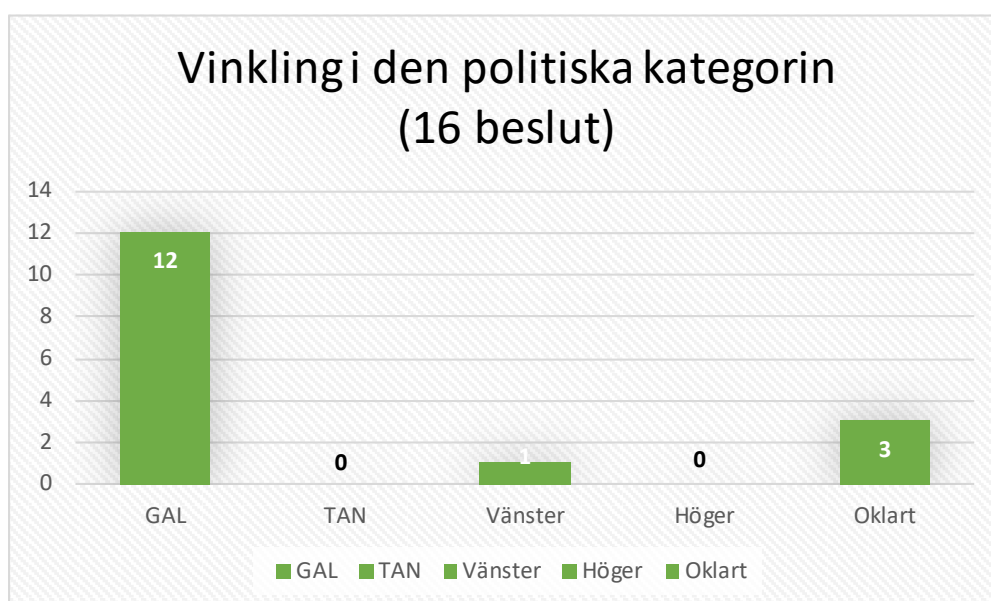
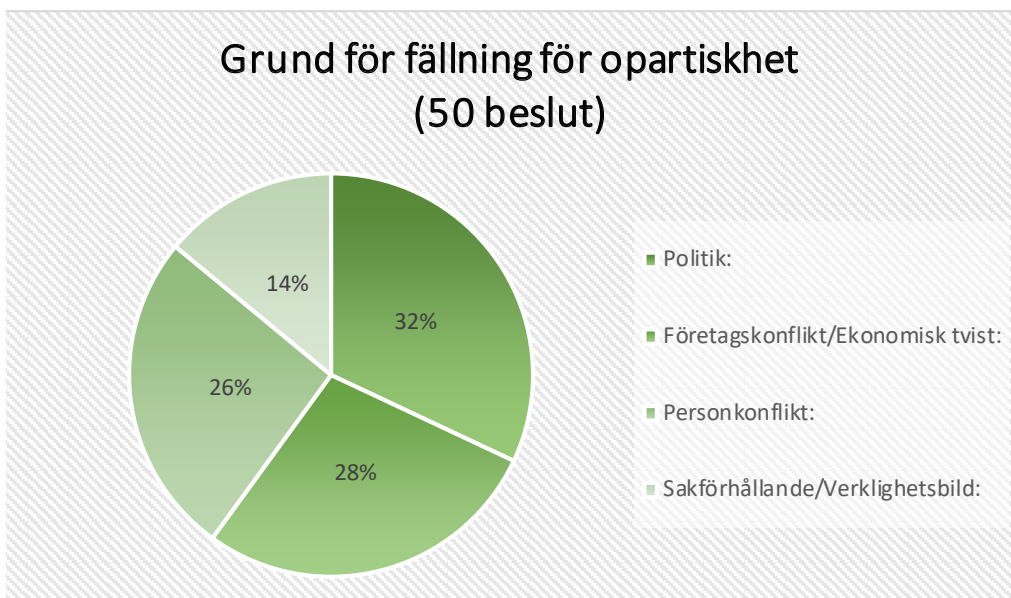
Uttalanden/sekvenser om enskild person som framstår som partiska. Detta kan både handla om frånvaro av bemötande från en enskild person som mottagit värderande omdömen eller uttalanden om enskild person av programdeltagare/programledare.

Sakförhållande/Verklighetsbild

Grunden för beslutet ligger i att en sakfråga eller bild av verkligheten skildras på ett

5. Oscarsson, Henrik. "Det svenska partisystemet i förändring" i Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborgs universitet: SOM-institutet, 2017

Resultat

Undersökningen av fällningarna visar att politiska ämnen representerar en stor minoritet i fällningarna för opartiskhet. Av totalt femtio beslut har sexton (32 procent) politik som grund för en fällning. Därefter var Företagskonflikt/Ekonomisk tvist den vanligaste kategorin med 14 beslut (28 procent),

personkonflikt med 13 beslut (26 procent) och sakförhållande/verklighetsbild med 7 beslut (14 procent).

Vid en närmare analys av den politiska kategorin framträder också en stark överrepresentation av framförallt åsikter som kan beskrivas som typiskt för GAL. 12 av 16 beslut i den politiska kategorin lutar åt GAL-hållet. På motsatt sida åt TAN har inga sådana fällningar upptäckts. På den ekonomiska höger-vänsterskalan har endast ett beslut upptäckts som kan beskrivas som ekonomiskt vänstervridet. Samtidigt har inga fall som är ekonomiskt höger upptäckts. Tre beslut i den politiska kategorin har klassificerats som oklara att placera in på ett politiskt spektrum.

Det går inte att se att opartiskheten skulle ha förändrats över tid mellan 2012-2019 då de aktuella fallen ägt rum. De olika kategorierna, inklusive den politiska kategorin, är relativt jämt fördelade under den undersökta perioden.

Analys av resultatet

Vad är det då som skapar överrepresentationen av "GAL" i den politiska kategorin? Två frågor är särskilt överrepresenterade, nämligen invandringen och Sverigedemokraterna. I sju av dessa fall bygger fällningen på värderande uttalanden om Sverigedemokraterna eller i invandringsfrågan.

Ett typexempel på detta finns i programmet *Val2014: Valet med Janne & Belinda* där uttalanden om att SD är nazister och fascister får stå oemotsagt av programledarna.⁶ Ett annat, tämligen extremt, exempel återfinns i *Kattis fredag med Salongen* P4 Stockholm (2013) där Sverigedemokraternas väljare jämförs med "penismaskar".⁷

Ett partiskt förhållningssätt i invandringsfrågan och gentemot Sverigedemokraterna kan därmed ses som en central anledning till att GAL-sidan är överrepresenterad bland fällningarna i Granskningsnämnden. En av den senaste tidens mest uppmärksammade beslut ryms även i denna kategori, nämligen SVT:s avståndstagande från Jimmie Åkessons uttalanden om invandrare i *Val2018: Slutdebatten*.⁸

Andra ämnen i fällningarna för opartiskhet som har bedömts vara GAL i materialet handlar om uttalanden om HBTQ, valet av Donald Trump, kritiska uttalanden om monarkin och skolavslutningar i kyrkan. Ett exempel är ett inslag från P4 Malmöhus (2017) där en programledare från SR uttalar sig partiskt om hennes personliga åsikter kring USA:s inreseförbud.⁹ En annan fällning rör ett inslag i P4 Skaraborg (2013) där en programledare beskriver en pastors syn på samkönat äktenskap och abort som "homofobiskt" och "mot kvinnors egenbestämmande av sin kropp".¹⁰

6. Beslut nr 24

7. Beslut nr 6 B

8. Beslut nr 48

9. Beslut nr 38

10. Beslut nr 17

I endast en av fällningarna kan en partiskhet på den ekonomiska höger-vänster-skalan identifieras. Det rör sig om programmet *Wollter och Röör* i P4 (2012) där programledaren Sven Wollter beskriver marknadsekonomin som "detta eländiga system som tar från de fattiga och ger ofantliga rikedomar åt dem som redan simmar i guld".¹¹

Bland fällningar i den politiska kategorin har tre beslut klassificerats som "oklara" såväl på en GAL-TAN som på en ekonomisk höger-vänster-skala. Besluten rör sig i kronologisk ordning om ett uttalande i P1 (2012) där Malmös kommunalråd Ilmar Reepalu anklagas för antisemitism,¹² ett inslag i P4 Väst (2015) som kritiserar Sveriges diplomati gentemot Saudiarabien,¹³ och en debatt i Aktuellt i SVT2 (2018) där ett förbud mot nazistiska organisationer diskuteras.¹⁴

-
- 11. Beslut nr 1
 - 12. Beslut nr 5
 - 13. Beslut nr 28
 - 14. Beslut nr 42

Slutsatser

Public service partiskt åt GAL-hållet

Den här undersökningen visar att det finns en tydlig vridning åt GAL-hållet i fällningarna för opartiskhet i granskningsnämnden, medan fällningar åt TAN- eller högerhållet inte alls kan upptäckas. Om man förutsätter att granskningsnämnden bedömer opartiskhet efter objektiva kriterier bör detta därför vara skäl till självkritik från programbolagens sida.

GAL-TAN utgör på många sätt den mest kontroversiella konfliktlinjen i svensk liksom europeisk politik. Att undersökningen visar på en så påtaglig övervikt åt GAL-hållet i kontroversiella frågor ställer därför frågan om public service förmår uppfylla sitt syfte som en saklig, opartisk och folkbildande verksamhet.

Det är viktigt att i sammanhanget påpeka att granskningsnämnden friar betydligt fler fall än de fäller. Endast fem procent av ärendena leder till en fällande dom.¹⁵ Fällningarna kan därmed beskrivas som "toppen av ett isberg" av vad medborgarna själva upplever som partiskt. Givet att GAL-övervikten är så tydlig i fällningarna finns det skäl att anta att denna övervikt även finns representerad i de fall där det inte finns en tillräcklig grund för en fällning. Man kan fråga sig vad intrycket blir för den gemene TV-tittaren eller radiolyssnaren om en sådan politisk- och ideologisk vinkling framstår som påtaglig i programutbudet.

Denna slutsats blir desto mer problematisk eftersom den korrelerar med SOM-institutets mätningar som konstaterat att det är just bland gruppen medborgare som står "klart till höger" politiskt, och allra främst sverigedemokratiska väljare, som förtroendet för public service sjunkit mest. Vill public service reparera det bristande förtroendet finns det därför anledning för programbolagen att vidta åtgärder för att garantera opartiskheten på det politiska området.

Trots att denna undersökning av fällande beslut inte kan visa på någon påtaglig vinkling på den ekonomiska höger-vänster-skalan finns det anledning att ytterligare studera denna dimension, speciellt vad avser förhållandet mellan friande och fällande beslut. NMI kommer därför i en uppföljning att undersöka opartiskheten på detta ämne.

15. Enligt granskningsnämndens årsredovisning fälldes ungefär fem procent av alla ärenden 2013-2016. Ett ärende kan samtidigt ha multipla anmälningar som grund.

Källmaterial

Nr	Beslutsdatum	Program	Ämne	Kategori	Kommentar
1	07-jan-12	Wollter och Röör, P4	Åsikter om marknadsekonomin	Politik	Vänster
2	03-mar-12	Mittnytt, SVT1	Ekonomisk brottslighet	Företagskonflikt	
2 b	21-jun-12	Nordnytt, SVT1	Kiruna Flygplats	Företagskonflikt	
3	17-sep-12	Nyheterna, P4	Sexköp av lärare	Personkonflikt	
4	10-dec-12	OS Extra, P4 Stockholm	Försäljning av guld på internet	Företagskonflikt	
5	10-dec-12	Obs, P1	Uttalanden om Ilmar Repalu	Politik	Oklart på höger vänster
6	20-dec-12	God morgon Stockholm, P4 Stockholm	Upphovsrätt kopplat till dödsannons	Företagskonflikt	
6 b	04-feb-13	Kattis fredag med Salongen, P4 Stockholm	Inslag om maskar och SD	Politik	GAL
7	04-mar-13	Plus, SVT1	Granskning av renoveringsföretag	Företagskonflikt	
8	15-apr-13	Skavlan	Anna Wahlgrens uppväxt	Personkonflikt	
9	29-apr-13	Go'kväll SVT1	Diskussion om skolavslutningar i kyrkan	Politik	GAL
10	29-apr-13	Jämtlandsnytt, SVT1	Kritik mot flyktingförläggning	Företagskonflikt	
11	24-jun-13	SVT Forum: Dagens motion	Kritik monarkins statskick	Politik	GAL
12	16-sep-13	Mittnytt, SVT1	Tvistemål om testamente/Mutbrott	Personkonflikt	
13	30-sep-13	Aktuellt och Agenda, SVT2	Pär Nuders roll i processen av valet av Håkan Juholt	Personkonflikt	Uttalandena är ej av politisk natur
14	14-okt-13	Plus, SVT1	Fastighetstvist	Företagskonflikt	
15	20-dec-13	ABC, SVT1	SSU:s valkampanj i kyrkovalet	Politik	GAL

16	17-mar-14	Nyheterna, P4 Sörmland	Ersättning till förtroendevald i församling	Personkonflikt	
17	07-mar-14	P4 Direkt, P4 Skaraborg	Åsikter om uttalanden från pastor om HBTQ-frågor	Politik	GAL
18	13-okt-14	God morgon världen, P1	Bok om sekt dömd för misshandel/sexövergrepp	Personkonflikt	
19	2014-10-27	Plus, SVT1	Kritik mot mäklare vid en fastighetstvist	Personkonflikt	
20	2014-10-27	Uutiset, SVT2	SD som exempel på ett rasistiska/nazistiska partier	Politik	GAL
21	10-nov-14	Borreliä - en tyst epidemi, SVT1	Inköpt dokumentär om "kronisk Borreliä"	Sakförhållande/ver klighetsbild	Programmet fälls för en pseudovetens kaplig verklighetsbil d
22	08-dec-14	Mittnytt, SVT1 och SVT2	Vindkraftens utbyggnad i Sverige	Sakförhållanden/ve rklighetsbild	Programmet fälls för en ensidigt negativ bild av vindkraft
23	02-feb-15	Västmanlandsnytt, SVT1	Kritik mot privat vårdboende	Företagskonflikt	
24	16-mar-15	Val2014:Valet med Janne & Belinda	Uttalanden om SD	Politik	GAL
25	27-apr-15	Studio Ett, P1	Uttalanden om asyl för Edward Snowden	Sakförhållanden/V erklighetsbild	
26	11-maj-15	Meänraatio, P4 Norrbotten	Uttalanden om en lokalpolitiker	Personkonflikt	Inte av politisk natur
27	31-jan-15	Medierna, P1	Inslag om graffitiväggar	Företagskonflikt	

28	26-okt-15	Morgon i P4 Väst	Inslag om debattartikel om Sveriges diplomati mot Saudiarabien	Politik	Oklart på en höger-vänster GAL/TAN skala
29	26-okt-15	Gomorrön Sverige, SVT1/Rapport SVT1	Inslag om skatteflykt kopplat till TetraPaks ärvtagerska	Personkonflikt	
30	07-dec-15	Plus, SVT1	Kritik mot bröstimplantat, utpekad klinik	Företagskonflikt	
31	2016-01-25	Nordegren & Epstein, P1	Kritik mot klädföretag	Företagskonflikt	
32	07-mar-16	Domstolen- friad eller fälld, SVT1	Reportage om rättsprocess	Sakfråga/Verklighet sbild	Partisk framställning av skuld
33	19-sep-16	Dalanytt, P4 Dalarna	Konflikt mellan Hyresgästföreningen och bostadsbolag	Företagskonflikt	
34	03-okt-16	Medierna, P1	Uttalande om socialdemokratisk bloggare som "invandringsfientlig"	Politik	GAL
35	31-okt-16	Gomorrön Sverige, SVT1	Uttalanden om fd kulturministern Lena Adelsohn Liljeroths åsikter om invandring	Politik	GAL
36	06-feb-17	Eftermiddag i P4 Skaraborg	Reportage om högerextrema åsikter hos ägare till stödboende	Personkonflikt	Huvudfrågan är inte politik, utan påståenden om en enskild person

37	20-feb-17	Rapport, SVT1, Aktuellt SVT2	Reportage om bristerna i förvaltarskap	Sakfråga/Verklighet sbild	
38	26-jun-17	P4 Malmöhus	Kommentar om Donald Trumps inreseförbud	Politik	GAL
39	05-apr-17	P4 Gotland	Inslag om byggplan för Endurobana	Sakförhållanden/ve rklighetsbild	
40	13-nov-17	SVT Nyheter, SVT2	Direktsändning från installationen av Donald Trump	Politik	GAL
41	27-nov-17	SVT Nyheter Skåne	Granskning av en förening i Malmö arbete mot våldsbejakande extremism	Företagskonflikt	
42	05-mar-18	Aktuellt, SVT2	Debatt om Förbud mot nazistiska organisationer	Politik	Oklart på en höger-vänster GAL/TAN skala
43	27-apr-18	Kulturnyheter, SVT1	Inslag om att en vd från en teater avgått	Personkonflikt	
44	14-maj-18	Gomorrön Sverige SVT1, Aktuellt SVT2	Inslag om dokumentär om Kevinfallet	Personkonflikt	
45	11-jun-18	SVT Nyheter Öst	Granskning av friskolan Kunskapsljuset	Företagskonflikt	
46	25-jun-18	Kaliber, P1	Granskning om Räddningshästar	Företagskonflikt	
47	25-jun-18	Morgon i P4 Kalmar	Uttalanden om rättstvist med polis	Sakfråga/Verklighet sbild	
48	18-feb-19	Val 2018: Slutdebatten	Jimmy Åkessons uttalande om invandring	Politik	GAL

Anmärkning:

Anledningen till att numrering av besluten slutar vid 48 och inte 50 beror på att två beslut missades av Myndigheten för press, radio och TV då dessa dokument begärdes ut den 5 mars 2019. Dessa beslut har därför begärts ut i efterhand och har då numrerats som 2 B respektive 6 B.

RAPPORT

Public service – en bastion för vänsterliberaler?

Undersökning av granskningsnämndens fällningar för opartiskhet 2012-2019

— ■
Producerad av
Näringslivets medieinstitut

Ansvarig utgivare
Mats Olin

www.naringslivets-medieinstitut.se